

ДЕНИСІВСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ КОЗІВСЬКОГО РАЙОНУ

У статті проаналізовано процес становлення краєзнавчого музею в с. Денисів від закладу на громадських засадах до державної інституції. З'ясовано роль музею як наукового і культурно-освітнього центру.

Ключові слова: музей, Денисів, Іванна Блажкевич.

Денисівський краєзнавчий музей відчинив свої двері 20 вересня 1967 р. Ініціатором його створення була письменниця і видатна громадська діячка Іванна Блажкевич (1886–1977 рр.). Вона обґрунтовувала необхідність створення краєзнавчого музею й розраховувала на підтримку, перш за все, вчителів та учнів місцевої школи. Бувало, казала: «У мене є багато старих речей, яких у вжитку витісняють сьогоднішній модерн. Вони, як і старі люди, вже своє віджили й нащадками будуть викинуті на смітник. А це трофеї, які мають певну музейну вартість» [1]. Ідею створення музею підтримали досвідчені та авторитетні вчителі Денисівської восьмирічки Федір Климчак та Тимофій Стецюк. Впродовж 1962–1963 рр. вони серед педагогів, жителів села та своїх учнів провели широку роз'яснювальну роботу й розгорнули збір артефактів для майбутнього музею. Тодішній директор школи Йосиф Габ'як також пішов назустріч тій благородній справі й, погодивши питання про відкриття музею з відповідними владними органами, виділив для втілення цієї мети дві кімнати в приміщенні старої школи. Письменниця І. Блажкевич підсилила це починання ділом, бо зразу подарувала музею велику кількість народних вишивок, старого одягу, предметів домашнього вжитку, дві картини художника Корнила Устияновича (1839–1903 рр.), колекцію старовинних монет та ін. [2].

До створення музею також долучилася значна кількість наших земляків. Їхні імена, серед яких чільне місце належить письменниці І. Блажкевич, великими літерами записані у спеціально створеному стенді. Це вчителі – Біла Софія, Бурин Марія, Бурин Ярослав, Бурин Тарас, Бурин Ольга, Бурин МIRON, Венгер Леся, Габ'як Йосиф, Габ'як Мирослава, Дідич Софія, Дідич Володимир, Дубельт Зиновія, Дуніковська Іванна, Запоточна Іванна, Климчак Федір, Коцюба Іванна, Кирилюк Ярослава, По-

знанська Тетяна, Пасічник Леонід, Пасічник Галина, Рослік Марія, Савак Ольга, Слободян Феодосія, Стецюк Тимофій, Стасів Романія, Слободян Тетяна, Спісак Галина, Филіма Галина, Хома Богданна, Шарван Ярослав, Юрків Ярослава. Крім учителів, у цьому переліку є колишні представники влади: Бурий Федір – завідувач райвідділом культури і Вацлавський Мирон – завідувач райвідділом освіти; голови колгоспу, які займали цю посаду у різний час, – Гнатюк Ярослав, Лісніцький Віктор, Слободян Іван та Шарван Олег – головний бухгалтер місцевого колгоспу; Савак Богдан – інспектор районної інспекції державного страхування. Безперечно, що ідея створення музею об'єднала громаду села. Всі брали участь у підготовчому етапі створення музею: формували колекцію майбутніх експонатів, вирішували організаційні питання, допомагали фінансово й не цурались фізичної праці.

Згодом, коли музей прийняв своїх перших відвідувачів, львівська письменниця, лауреат премії імені Тараса Шевченка Ірина Вільде під час перебування у своєї подруги по перу І. Блажкевич у Книзі відгуків почесних гостей цього музею зробила наступний запис: «Вважаю за велику честь для себе відкривати сторінку вражень відвідувачів історико-краєзнавчого музею при Денисівській школі. Музей Ваш, якому рости

Період II світової війни

ще й рости, згодом, напевне переросте стіни сьогоdnішнього приміщення, зробив на мене приємне враження... Денисів, 17 жовтня 1970 року». Під цим текстом підписалася також інша подруга І. Блажкевич, також письменниця, свого часу репресована, Ольга Дучимінська (1883–1988 рр.) [2].

Зростання музею, який функціонував на громадських засадах, насправді відбувалося: з року в рік поповнювалася фондова збірка, збільшувалася кількість експонатів, зростав фаховий рівень екскурсів і всіх тих, хто був причетний до роботи музею. Відтак, у 1984 р. Денисівський краєзнавчий му-

зей було перенесено в будинок визначного музичного та культурно-громадського діяча Галичини о. Йосипа Вітошинського (1838–1901). До його реорганізації долучилися працівник обласного краєзнавчого музею Олег Тарноруда, Василь Ремус (секретар парткому місцевого колгоспу) та Ярослав Цюпик (інтер'єр сільської хати).

З перебігом часу Постановою колегії Міністерства культури України від 14 липня 1989 р. Денисівському музею присвоєно звання «Народний музей». Офіційним керівником музею був директор школи Й. Габ'як, а його помічниками – Тарас Бурин (завуч школи) та Ольга Савак (вчитель історії). 1 жовтня 1993 р. Денисівський краєзнавчий музей отримав статус державного й став відділом Тернопільського обласного краєзнавчого музею. Відповідно до бюджетного кодексу України управлінням культури облдержадміністрації з 1 січня 2002 р. всі районні музеї, серед них і Денисівський, переведені у відомства райвідділів культури [3].

Створення краєзнавчого музею уможливило славне історичне минуле, до якого причетне село Денисів. На його полях відбулись історичні битви козацьких полків з армією польської шляхти, найбільша з яких – 12 травня 1651 р. на переправі через ріку Стрипу та денисівському полі Замости. На вершині гори Замостами, на місці поховання козаків, відновлено високу козацьку могилу (1993 р.). Архітектор цієї споруди – Володимир Гуль, скульптор сидячого біля могили зажуреного козака з бандурою в руках – Борис Рудий. По сьогодні в селі росте 480-річна липа, яка названа іменем Богдана Хмельницького. За переказами, гетьман відпочивав під нею. Це дерево є найстарішою липою в Україні й має право претендувати на звання національного дерева України.

Денисів є найвіддаленішим населеним пунктом від Карпат, куди на місцевих польських панів нападали гірські месники – опришки [4].

У 1867–1901 рр. у селі жив видатний музичний та культурно-громадський діяч Галичини о. Йосип Вітошинський. Як Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич та Яків Головацький, створивши прославлену «Руську Трійцю», видали в Галичині першу книжку українською мовою «Русалку Дністровую», так о. Вітошинський започаткував у Галичині чи не перший 100–150-голосий хор. Уславлений денисівський хор,

про який писала преса Львова та Відня, зі своїми виступами об'їздив майже всі найбільші населені пункти Західної України. До речі, цей колектив першим узяв до свого репертуару національний гімн «Ще не вмерла Україна». Стараннями о. Вітошинського денисівці першими після Львова заснували в себе товариство «Просвіта» (1870 р.), перший на Тернопільщині духовий оркестр (1878 р.), який з того часу не перервав своєї музичної діяльності. Сьогодні цей ушлявлений музичний колектив носить звання «народний» і з 1993 р. цей функціонує при краєзнавчому музеї [5].

Денисівці свято оберігають будинок, який на схилі років свого життя збудував їхній парох Йосип Вітошинський. У ньому він проводив репетиції хору та духового оркестру, у ньому також знаходилась школа диригентів хорів та духових оркестрів. Свого часу у будинку о. Вітошинського гостювали: Іван Франко, Василь Стефаник, Михайло Павлик, Осип Маковей, Богдан Лепкий, Андрій Чайковський [6]. Пізніше неодноразово в Денисові бували письменники: Ірина Вільде, Іван Деркач, Галина Гордасевич, Оксана Сенатович, Володимир Лучук, Володимир Вихрущ, Роман Гром'як, Георгій Петрук-Попик, Борис Демків, Микола Костенко, Роман Пінь, Богдан Бастюк, Євген Дудар, Володимир Барна, Микола Литвин, Василь Ярмуш, Анатоль Ковальчук, Петро Тимочко. Неодноразово Денисів відвідували у різні роки письменники та громадські діячі: Володимир Гжицький, Володимир Гнатюк, Павло Думка, Тимотей Бордуляк, Роман Лубківський, Петро Осадчук, Петро Засенко, Ярослав Сачко, Богдан Мельничук, Ганна Костів-Гуска, Євген Безкоровайний, Олег Герман, Раман Дідула, Богдан Чепурко, Марія Чумарна, Роман Горак, Ганна Костів-Гуска, Олекса Корнієнко, Михайло Яценко, Борис Хижняк, Михайло Левицький, Левко Крупа, Марія Баліцька, Володимир Кравчук, канадський письменник Петро Кравчук, румунська поетеса Магдаліна Ласло-Куцюк, академік із Пряшева Микола Мушинка, чеський етнограф Францішек Ржегорж, художники Корнило Устиянович, Яків Струхманчук, Антон Манастирський, Богдан та Ганна Ткачки, Ігор Зілінко, Михайло Миколайчук, Ярослав Омелян, Михайло Цибулько, артисти Святослав Максимчук, Юрій Брилинський, композитори Ярослав Ярославенко, Василь Подуфалий, Стефанія Павлишин, Кузьма Смаль, поет та пісняр

Валерій Залізний. Частими гостями в селі Денисові були відомі краєзнавці і музейники Ігор Герета, Петро Медведик, Венедикт Лавренюк, Петро Арсенич, Богдан Головин, Богдан Хаварівський, Степан Костюк, громадські подвижники культури Богдан Кусень, Казимир Ярема, івано-франківська поетеса Любомира Гаврилів, поети Ярослав Тучапський, Василь Ганішевський, Ганна Назарків та багато інших представників творчої інтелігенції. Переважна більшість гостей відзначили у своїй творчості перебування у Денисові.

Літературна кімната

цвинтарі є могила з надгробком письменниці.

У селі народилися сини Григорія Глинки – Антін Глинка (1906–1957 рр.) – журналіст, політик, культурно-громадський діяч та Ізидор Глинка (1909–1983 рр.) – учений-біохімік, журналіст, дослідник, громадський діяч. Обидва брати проживали в Канаді [7].

З Денисовим також пов'язані важливі події з історії ОУН. У денисівському хуторі Веснівка, в обійстях Григорія і Ганни та Миколи і Анастасії Микитівих, в серпні 1943 р. відбувся III Великий Надзвичайний Збір ОУН, де Романа Шухевича було обрано головою проводу ОУН. З жовтня 1943 р. до кінця березня 1944 р. в Денисові перебував Крайовий провід ОУН Західноукраїнських земель під керівництвом Юліана Гуляка («Токара») [8].

Навесні 1973 р., відбувши строк покарання, мала намір оселитися (купити хатину) колишня зв'язкова Романа Шухевича – Галина Дидик [9].

Денисів – батьківщина семи письменників: о. Ілька Кузіва (1874–1916 рр.), Григорія Глинки (1875–1966 рр.), Івanni Блажкевич (1886–1977 рр.), Євгена Бородієвича (1889–1924 рр.), Михайла Шарика (1901–1979 рр.), Тетяни Федорів (1922–1989 рр.), Богдана Мазепи (1928–1978 рр.). На жаль, усі вони, за винятком І. Блажкевич, поховані за межами батьківщини. На сільському

Интер'єр селянської кімнати

ду», «Интер'єр селянської кімнати кінця ХІХ ст.», «Перша світова війна», «Українське січове стрілецтво», «Українська Народна Республіка», «Діяльність ОУН-УПА», «Друга світова війна», «Діорама: Україна повстала 30 червня 1941 року», «УГД УНА», «Репресовані й реабілітовані», «Літературно-мистецький Денисів», «Повоєнні десятиліття: заснування колгоспу, евакуація людей із Лемківщини, Холмщини, Посяння, Поляшшя», «Освіта», Культура», «Політичні партії та культурно-громадські організації», «Наша славна діаспора» [10].

Нині фонд Денисівського краєзнавчого музею становить понад 7 тисяч експонатів. Це предмети декоративно-прикладного мистецтва, примірники вартісних рукописів, цінних документів та рідкісних книг, колекція нумізматики, в тому числі й українських ювілейних і пам'ятних монет, старі та цінні фотографії, немала кількість речових предметів, творів образотворчого мистецтва, археологічних знахідок, технічних засобів тощо. Звичайно, що переважна більшість музейних багатств зберігається у сховищах та архіві (сховище й архів знаходяться у окремому від музею приміщенні).

Враховуючи цей великий духовний потенціал, у музеї постійно влаштовуються виставки, присвячені видатним людям та подіям; його

Під час Першої та Другої світових воєн вздовж річки Стрипи, на березі якої розбудовувався Денисів, зупинялися фронти. Зокрема, в період Другої світової війни з 24 березня до 14 липня 1944 р. тут проходила лінія фронту.

Усі названі події та багато інших, які пов'язані з Денисовим й знайшли своє відображення в документах, фотографіях, спогадах, рукописах, увібрав та зберігає в експозиціях, фондowych збірках і архівах краєзнавчий музей.

Сьогодні Денисівський краєзнавчий музей займає дев'ять кімнат, в яких демонструються наступні експозиції: «Козацькому роду – нема перево-

працівниками читаються лекції, проводяться тематичні уроки, влаштовуються святкові вечори, семінари, конференції, академії. Часто музей організовує цікаві зустрічі-знайомства з письменниками, композиторами, художниками, артистами та іншими творчими людьми України. Про роботу, яка проводиться цим закладом культури, можна прочитати в найрізноманітніших виданнях, почути по радіо, побачити по телебаченню. Багатство фондової збірки Денисівського музею й професіоналізм його колективу дозволяють стверджувати, що заклад виконує функцію наукової лабораторії. За матеріалами Денисівського краєзнавчого музею студенти пишуть курсові й дипломні роботи, проводять свою пошукову діяльність науковці.

Слід зазначити, що значну допомогу у зростанні музею як наукової установи та зміцненні його матеріально-технічної бази надали земляки-емігранти. Їхнім коштом перекрито оцинкованим залізом дах музейного приміщення, закуплено світильники тощо. З поміж патріотів-денисівчан, особлива подяка Володимирі Дусанівському, Миколі та Іванні Козюпам, Івану Генсьору, Богдану Чамбулу, Петрові й Софії Пуцакам, Ользі Щебивлок, Ганні Стахів, Степану та Надії Сторощукам. Вони збагатили музей літературою, яка в роки радянської влади була недоступною в Україні. Повернулися в наш музей й ті книжки, які колись денисівчани, їдучи у світ, везли з собою у куферках. Це перші прижиттєві видання творів Івана Франка, Ольги Кобилянської, Андрія Чайковського, Богдана Лепкого, Антона Лотоцького, Юліана Опільського, Франца Коковського та багатьох інших. Музей одержав з діаспори майже всю літературну спадщину письменників-земляків Михайла Шарика, Богдана Мазепи та Тетяни Федорів, а сестра Юліана Гуляка «Токаря» – Ольга Джуглей – привезла з Канади безцінні архівні матеріали про свою родину.

Географія відвідувачів музею доволі широка. У книзі відгуків почесних гостей зберігаються записи відвідувачів не лише з України, а й з Канади, США, Австрії, Німеччини, Австралії, Франції, Польщі, Чехії, Росії, Латвії, Естонії, Швеції, Голландії та інших країн світу [2].

Про культурно-громадську роботу, події та зміни, які мали місце в селі у 2000–2003 рр., розповідала музейна газета-квартальник «Денисівський вісник». Однак зміст цих статей не завжди задовольняв чи-

новників різного рівня. Від часу скорочення в музеї одиниці старшого наукового працівника припинився видрук цього часопису.

У 2002 р. Денисівський краєзнавчий музей було визнано кращим сільським музеєм Тернопільщини.

З перших днів 2002 р. при краєзнавчому музеї функціонує його філія – музей-садиба письменниці Іванни Блажкевич. Відкриття музею-садиби готувалося до святкувань 100-річчя від дня її народження – 12 жовтня 1986 р. У цьому будинку й надалі проживають нащадки І. Блажкевич, проте дві кімнати та ганок віддано під експозицію музею. У першій кімнаті, в якій письменниця провела останні роки життя, зберігаються її особисті речі, старовинні меблі, книгозбірня, картини і фотографії, вивішені ще її руками. У скриньках – різні фотографії, її листи, рукописи і машинописи спогадів, творів, виступів, статей. У кімнаті також є стенди, на яких експонуються книги письменниці, видані за її життя та після смерті.

У другій кімнаті є її портрет, картини і фотографії, книги і сувеніри, подаровані особисто письменниці, а також музею. У цій кімнаті влаштовуються виставки до ювілейних дат: сина письменниці, доктора фізико-математичних наук, професора Богдана Блажкевича; відомих галицьких діячів, з якими була близько знайома І. Блажкевич.

У жовтні 1993 р. було започатковано літературно-мистецьку премію імені Іванни Блажкевич, лауреатами якої стало 26 осіб [11].

Співробітники музею проводять значну науково-пошукову роботу. Її результати відображені у численних видруках. У 1993–2001 рр., працюючи старшим науковим співробітником Денисівського краєзнавчого музею, Володимир Хома (1930–2005 рр.) написав та видав серію книг: «Іван Франко в Купчинцях і Драгоманівці» (1996), «А Денисів село славне», «Провідник «Єфрем», «Павло Думка. Літературний портрет» (усі 1997 р.), «Герої визвольних змагань на Драгоманівці» (1999 р.), «Літературно-мистецька Козівщина» (2003 р.), «Столітнє село Яструбово» (2005 р.). Він також є упорядником та автором передмов до книг Павла Думки «Веснянка» (1970 р.), «Молитва рільника» (1994 р.), Богдана Мазепи «Полум'яні акорди» (1994 р.), Євгена Бородієвича «У чотирикутнику смерті» (1993 р.), «Народні пісні з-над Стрипи у записах Іванни Блажкевич» (1993 р., у співавторстві), дитя-

чих збірок І. Блажкевич «Прилетів лелека» (1971 р.), «Чи є в світі що світліше» (1977 р.), «Драматичні твори для дітей» (1993 р.), «У дитячому садочку» (1999 р.) та ін. [6].

Директор Денисівського краєзнавчого музею Богдан Савак є автором книг: «Вчаться діти грамоти. До 150-річчя Денисівської школи» (1999 р.), «Краєзнавці Тернопільщини. Біографічний довідник» (2003 р.), «Села Яструбове, Денисів та Купчинці (колись містечко Бродилів) на карті Тернопілля. Туристичний путівник» (2007 р., у співавторстві), «Викладачі Тернопільського державного музичного училища імені Соломії Крушельницької», «Денисівський духовий оркестр», «Корені моєї родини. Генеалогічне дослідження» (усі – 2008 р.), «Проводирі у країну дитинства» (2011 р.); упорядником та автором передмов до книг Тетяни Федорів «Я до вас ще повернуся...» (1993 р.), Ярослава Тучапського «Вистраждане на паростках надій» (1996 р.), «Два голоси зради» (2000 р.), «І сміх, і гріх, і сльози» (2008 р.), Оксани Урбан «Струни серця» (1999 р.), збірок «Просвіта» в Денисові» (1995 р.), «Слово про вчителя» (2002 р.), «У пошанівок отцю Бордуляку» (2006 р.).

Завідувач музеєм-садибою письменниці Іванни Блажкевич Ірина Рутило є упорядником та автором передмов до книжок Іванни Омельянівни «Діточий садок у часі літніх робіт» (2003 р.) та «Оповідання» (2005 р.).

3 ініціативи працівників Денисівського краєзнавчого музею започатковано видання поштових листівок з портретами видатних земляків. Видано листівки «Йосип Вітошинський (1838–1901), музичний та культурно-громадський діяч Галичини» (2003 р., тираж 1000 прим., художник Наталія Карамзин), «Йосип Вітошинський (1938–1901), культурно-громадський діяч Галичини» (2006 р., тираж 1000 прим., художник Євген Удін), «Тимотей Бордуляк (1963–1936), український письменник, священик» (2006 р., тираж 1000 прим., художник Василь Купецький), «Михайло Шарик, пілот-десятник УНР, громадсько-політичний діяч та український письменник» (2006 р., тираж 1000 прим., художник Євген Удін), «Іванна Блажкевич (1886 – 1977), українська письменниця та громадська діячка» (2006 р., тираж 1000 прим., художник Богдан Ткачик), «Краєзнавчий музей села Денисів Козівського району на Тернопільщині» (2007 р., тираж 1000 прим., фото Василя Балюха).

Колективом музею також започатковано видання ювілейних поштових конвертів, поштових марок та штемпелів спеціального погашення, маркованих конвертів. Такі конверти презентуються під час проведення ювілейних роковин видатних земляків або тих творчих людей, які залишили слід у своїй творчості про наш музей, село. Останнім часом такі конверти, марки та штемпелі видано до відзначення музеєм 60-річчя від дня народження поета, художника та співака Валерія Залізного (4 квітня 2011 р.), 110-річчя від дня народження пілота УНР та українського письменника в Канаді Михайла Шарика (24 жовтня 2011 р.), 90-річчя від дня народження українсько-канадської поетеси Тетяни Федорів (26 січня 2012 р.), 120-річчя від дня народження Патріарха Йосифа Сліпого» (2 лютого 2012 р.), 100-річчя від дня народження останньої зв'язкової Романа Шухевича Галини Дидик (15 червня 2012 р.), 75-річчя від дня народження заслуженого художника України Євгена Удіна та 60-річчя від дня народження письменника Богдана Мельничука (7 серпня 2012 р.), 140-річчя від дня народження української співачки світової слави Соломії Крушельницької (23 листопада 2012 р., 140-річчя від дня народження письменника Богдана Лепкого (17 грудня 2012 р.) та ряд інших.

Таким чином, Денисівський краєзнавчий музей, який постав як громадська інституція, завдяки наполегливій праці краян та денисівців з діаспори, перетворився на професійний заклад. Разом з музеєм професійно зростає його колектив. Значна фондова збірка, унікальна бібліотека, архів сприяли становленню музею як наукової лабораторії і культурно-освітнього центру, значення якого вийшло за межі Тернопілля.

Список використаних джерел

1. Савак Б. Денисівському краєзнавчому музею – 45 //Б. Савак //Вільне слово (Козова). – 2012. – 2 листопада.
2. Савак Б. Денисівський краєзнавчий музей //Б. Савак. 3 історії села Денисова. – Тернопіль: «Терно-граф», 2006. – С. 54-60.
3. Савак Б. На батьківщині Іванни Блажкевич //Вільне життя. – 2012. – 26 жовтня.
4. Хома В. А Денисів село славне //В. А. Хома. – Тернопіль, 1997. – 72 с.
5. Савак Б. 3 поклоном у Зарваницю //Б. Савак //Земля Тернопільська. – Тернопіль: «Джура», 2003. – С. 201 – 206.

6. Кузів О. Краща робота в Денисові /О. Кузів. – Тернопіль: «Терно-граф», 2013. – 20 с.
7. Савак Б. Денисів /Б. Савак //Бережанська земля. – Торонто – Нью-Йорк – Лондон – Сідней – Бережани – Козова: Друкарня оо.Василіян (Торонто), 1998. – С. 712 – 723.
8. Савак Б. Села Яструбове, Денисів та Купчинці (колись містечко Бродилів) на карті Тернопілля. Туристичний путівник /Б. Савак, О. Савак. – Тернопіль: ПП Савчук Т. В., 2007. – 18 с.
9. Баиуцька С. Короткий спомин про працю в ОУН /С. Баиуцька // Хома В. Герої визвольних змагань на Драгоманівці. – Тернопіль: «Астон», 1999. – С. 151 – 153.
10. Блажкевич-П'ятківська Д. Галина Дидик у Денисові /Д. Блажкевич-П'ятківська // Вісник Львівського товариства «Тернопільщина»: Львів, 2011. – Випуск 8-9. – С. 130-131.
11. Габ'як Й. Денисівському краща до 30 років /Й. Габ'як //Тернопілля '98-99: регіональний річник. – Тернопіль: «Збруч», 2002. – С. 90 – 92.
12. Савак Б. Проводирі у країні дитинства /Б. Савак. – Тернопіль: «Терно-граф», 2011. – 48 с.

Bohdan Savak

THE DENYSIV NATURAL HISTORY MUSEUM IN KOZOVA DISTRICT

The process of establishing of the Natural History Museum in the village of Denysiv and its transmission from the establishment, operating on the voluntary basis to the state institution has been analyzed in the article. The role of the museum as the scientific and cultural center has been determined.

Key words: museum, Denysiv, Ivanna Blazhkevych.